

Grøftegraving på Åkrasanden og Medhaugsanden vinteren 2017-18, vegetasjonsøkologiske betraktninger

Anders Lundberg, Universitetet i Bergen

I løpet av desember-februar 2017-18 skal Karmøy kommune oppruste eksisterende rørsystem langs den indre delen av Medhaugsanden, og legge nytt rør fra toalettanlegget ved Røde Kors-bygget til vestsida av Hedleklubben. Begge grøftene skal graves gjennom sanddynelandskapet, dominert av dyneeng. Dyneengene er til dels forstyrret av slitasje, men deler er godt intakte, av naturtypen *sørlig, etablert dynemark*, som er en rødlistet naturtype, med status som sterkt truet (EN). I Norge finnes den bare på Lista, Jæren og Karmøy. Gravingen representerer et stort og alvorlig inngrep i denne sjeldne og sterkt truede naturtypen, og det gjør den utsatt for invasjon av fremmede arter og problemarter, bl.a. ugras av typen skvallerkål. Invasjon eller ekspansjon av slike arter kan fortrengte de mange rødlistede, sjeldne og truede artene som vokser i området i dag.

Kart som viser plassering av de to nye grøftene.

Når et slikt uheldig og ødeleggende inngrep er vedtatt, burde det være en selvfølge at en undersøker de miljø- og naturmessige konsekvensene av tiltaket. Den beste måten å gjøre det på, ville være å utføre en forundersøkelse av vegetasjonen *før* inngrepet, for så å følge opp med tilsvarende undersøkelser i etterkant av inngrepet. Da ville en fått et pålitelig mål for hva inngrepet hadde hatt av påvirkning på naturtypen, rødlistearter og regionalt sjeldne arter. Det er svært beklagelig at det ikke er tatt initiativ til en slik forundersøkelse.

Bare noen dager før gravingen skulle begynne, ble jeg kontaktet av kommunen, og spurt om råd og hvilke konsekvenser gravingen kunne bringe med seg. Vi avtalte en befaring som kunne avklare dette spørsmålet et lite stykke på vei. Tidspunktet på året, slutten av november, var ikke optimalt for en god og tilstrekkelig undersøkelse av naturtype, flora og vegetasjon, men det ville være bedre enn ingenting.

Under befaringen kom det fram at det måtte settes av plass til kjørevei for tunge gravemaskiner langs grøfta, og det måtte settes av plass til midlertidig deponering av sandmasser fra grøfta. Med grøft, kjørevei og deponi av masser ble det oppgitt en bredde på dette på 18 m.

Den andre grøfta som skal graves, er i den indre delen av Medhaugsanden, fra toalettanlegget til parkeringsplassen ved Speidarhuset i sør. Dette er ingen ny grøft, men en opprusting av eksisterende rør som ble lagt omkring 1980. I alle år etter at denne grøfta ble gravd, har det vært mye skvallerkål i grøftetraséen. I en lang periode har det vært så mye skvallerkål her at det var lett å se hvor den gamle grøfta fra omkring 1980 gikk. Gravingen den gang gjorde at eksisterende vegetasjon (sørlig, etablert sanddynemark) ble ødelagt og erstattet av en tett populasjon av ugraset skvallerkål. Befaringen i november 2017 indikerte at populasjonen av skvallerkål har blitt tynnere med årene, og at den naturlige vegetasjonen (sørlig, etablert sanddynemark) er i ferd med å komme tilbake. Om vi tar 1980 som utgangspunkt, betyr det at denne prosessen har tatt 37 år. Det har tatt tid, men er en gledelig utvikling. Det er derfor svært beklagelig at denne utviklingen nå blir avbrutt med ny graving.

Under befaringen 27.11.2017 ble det registrert følgende arter langs grøftetraséen på Medhaugsanden: rødsvingel, hestehavre, strandrug, svartknoppurt, blodstorkenebb, tveskjeggveronika, englodnegras, rødknapp, smalkjempe, engsoleie, ryllik, følblom og rødknapp, samt mosene engkransmose og sumpbroddmose. Alle disse er arter som inngår i den rødlistene naturtypen sørlig, etablert dynemark. I tillegg var det nok flere arter som hører til i den naturtypen, men som var visnet ned i slutten av november. Av ugras ble det registrert skvallerkål, mjødukt og kveke, men i langt mindre grad enn det som har vært tilfelle i tidligere år. De har etter hvert blitt trengt tilbake av de stedlige, naturlige artene.

Måten å grave på vil påvirke graden av skade etter gravingen. Grøfta som ble gravd gjennom den nordøstre delen av Åkrasanden, like vest for Røde Kors-bygget, i 2014, ble gravd på en spesiell måte. I et forsøk på å begrense skaden, ble det øverste topplaget av jord med gras og planterøtter forsiktig fjerner i flak og lagt til side. Deretter begynte selve gravingen, og sandmassene ble lagt oppå en duk. Etter at nytt rør var på plass, ble sandmassene lagt tilbake. Til slutt ble de intakte mattene med jord, gras og røtter lagt forsiktig tilbake omtrent der de hadde vært før gravingen. Dette begrenset framveksten av ugras etter inngrepet, men forhindret den ikke. En etterundersøkelse utført sommeren 2017, viste at ugras fortsatt er til stede i rikelig monn, men at vegetasjonen er i rett utvikling. Det forteller gravemetoden som ble benyttet er mer skånsom for naturen enn tradisjonell måte å grave på.

Medhaugsanden sett mot sør. Grøftetraséen skal gå langs venstre del av bildet.

Medhaugsanden sett mot nord. Grøftetraséen skal gå gjennom midtre del av bildet.

Gravingen som skal utføres på Åkrasanden og Medhaugsanden vinteren 2017-18 er tenkt utført på samme måten, bortsett fra at vi ble enige om at det ikke var nødvendig å bruke duk under de midlertidig deponerte massene. Grunnen er at plastduken lett blir revet opp når massene skal tas tilbake, og at det ikke er ønskelig med spredning av plastbiter. Duken vil antagelig også forsinke arbeidet da maskinføreren ville måtte være forsiktig så ikke duken eller deler av den følger med når sandmassene legges tilbake.

Eiendomsgrensa mellom gårdene Åkra og Medhaug går omtrent ved nordenden av grøfta som skal graves gjennom Medhaugsanden. Like sørøst og sør for toalettanlegget er denne gamle eiendomsgrensa markert med tydelige stabbesteiner. Disse steinene er av stor kulturhistorisk betydning, og de er lokale kulturminner som må tas vare på. De brukes også i dag som faste referansepunkt for overvåkning av vegetasjonsutviklingen i området. Når en overvåker stabilitet og endring i naturen, brukes målinger fra nøyaktig samme sted hver gang, og de gamle grensesteinene er nødvendige for å ha slike faste referansepunkt. Grøfta langs Medhaugsanden krysser den gamle eiendomsgrensa mellom Åkra og Medhaug. Gravingen må søke å unngå å berøre de gamle grensesteinene. Dersom det er nødvendig å flytte noen av dem, må de måles med GPS før de flyttes, og settes tilbake på nøyaktig samme sted etter gravingen.

Grensestein som markerer den gamle eiendomsgrensa mellom Åkra og Medhaug, i nordre del av Medhaugsanden. Grøftegraving må ikke endre plasseringen av denne og andre i nærheten.

Selv med den skånsomme måten å grave på, vil gravingen komme til å skade den stedlige vegetasjonen på Åkrasanden og Medhaugsanden. For å kompensere for tapet av naturverdier langs de to grøftetraséene, er det ønskelig å få noe areal tilbake. Det kan skje ved å restaurere området som i en periode har ligget som en ball-løkke like sør for toalettanlegget. Den er lite i bruk, men klippes. Jeg foreslår at klippingen opphører, målene fjernes og at vegetasjonen tilbakeføres til sørlig, etablert sanddynemark. Det vil gå noen år før dette er på plass, men naturen vil med årene lege de sårene som ballplassen representerer i dette flotte naturlandskapet på Åkra.

Etter at gravearbeidene er avsluttet omkring februar-mars 2018, bør utviklingen følges og overvåkes. Det bør skje med fotografering i mars 2018, og følges opp med en etterundersøkelse sommeren 2018, etter samme mal som ble benyttet for grøfta som ble gravd i 2014. I den første registreringen sommeren 2018, bør det legges ned faste, skjulte markører i jorda. De kan brukes for senere oppfølging for å se om, hvordan og etter hvor lang tid vegetasjonen tar seg opp igjen etter inngrepene.